

Info bij e575-3 De polder en de welvaartsstaat en de

Groene Amsterdammer 7 oktober 2026

[Hidde Boersma](#) en [Floris Kreiken](#)

[https://www.groene.nl/artikel/minder-rem-meer-gaspedaal?](https://www.groene.nl/artikel/minder-rem-meer-gaspedaal?token=BDYbAM2rYLMNz8K&utm_campaign=app&utm_medium=social)

[token=BDYbAM2rYLMNz8K&utm_campaign=app&utm_medium=social](https://www.groene.nl/artikel/minder-rem-meer-gaspedaal?token=BDYbAM2rYLMNz8K&utm_campaign=app&utm_medium=social)

Nederland heeft een sterke rechtsstaat, uitgebreide inspraak, onafhankelijke instituties, maar onze uitvoeringskracht is verzwakt in het licht van de problemen die ons tegemoetkomen. Wie dus wil dat de democratie sterk blijft, moet zorgen dat de staat functioneert. Onderzoek van de Wereldbank en Our World in Data laat ook zien dat grote uitvoeringskracht sterk samenhangt met democratische stabiliteit, publieke tevredenheid en economische ontwikkeling. Democratie is pas geloofwaardig wanneer ze kan leveren.

Maar achterhaalde regels zijn ook zulke knelpunten, dus we moeten kijken naar het effect van die regels op de praktijk. Dat is niet hetzelfde als een neoliberaal pleidooi voor deregulering. De essentie van deregulering is een visie waarbij de overheid per definitie een sta-in-de-weg is of markten moet maken. Het laat bedrijven en de markt bepalen, zonder na te denken over rechtvaardigheid of over een betere samenleving. Maar wat we nodig hebben is niet afbraak van regels in het algemeen, maar een betere balans tussen de verschillende doelen die we als samenleving nastreven.

Dat geldt in het bijzonder voor basisvoorzieningen, zoals woningen, zorg, heldere belastingen en onderwijs. Als dat soort fundamentele voorzieningen er niet zijn, maken alle andere zaken die onze overheid levert niet zo heel veel uit.

Samenvatting Wagner

Kernpunten van het rapport

- **Herindustrialisatie:** Nederland moest de neerwaartse economische spiraal doorbreken door de sterke maakindustrie en de vrije-markteconomie opnieuw te stimuleren. [[1](#), [2](#)]
- **Loonmatiging:** De commissie pleitte voor matiging van de loonkosten om de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven te herstellen (wat later de basis legde voor het *Akkoord van Wassenaar* in 1982). [[1](#), [2](#)]
- **Bezuinigingen en minder overheid:** Het financieringstekort van de overheid en de collectieve-lastendruk moesten omlaag. De overheid moest ruimte maken voor ondernemerschap. [[1](#), [2](#), [3](#)]
- **Aandachtsgebiedenbeleid:** De overheid moest zich richten op het ondersteunen van kansrijke, innovatieve industriële sectoren in plaats van zwakke bedrijven overeind te houden. [[1](#)]

samenvatting commissie Wennink

Kernpunten van het rapport

- **Economische groei:** Nederland stevent af op een lage structurele groei (minder dan een procent per jaar), terwijl een groei van **1,5% tot 2,0% per jaar** nodig is om de welvaart en voorzieningen te behouden. [[1](#), [2](#)]
- **Investeringsagenda:** Er is de komende tien jaar tot circa **€187 miljard** aan productiviteitsinvesteringen nodig, waarvan het grootste deel uit de private sector moet komen (€151-€187 miljard) aangevuld met publieke randvoorwaarden. [[1](#), [2](#)]
- **Vier focusdomeinen:**
 - Digitalisering & Kunstmatige Intelligentie (AI)
 - Veiligheid & Weerbaarheid
 - Energie & Klimaattechnologie
 - Life Sciences & Biotechnologie [[1](#)]
- **51 concrete proposities:** Ruim duizend experts werkten 51 plannen uit met een gezamenlijk investeringspotentieel van ongeveer **€126 miljard**.

Samenvatting Akkoord van Wassenaar

De belangrijkste afspraken

1. **Loonmatiging:** De vakbonden zagen af van automatische prijscompensatie en grote looneisen. Dit zorgde ervoor dat de loonkosten voor bedrijven daalden, waardoor hun winstgevendheid en internationale concurrentiepositie herstelden. [[1](#), [2](#), [3](#)]
2. **Arbeidstijdverkorting (atv):** In ruil voor de loonmatiging werd de werkweek in veel sectoren verkort (vaak van 40 naar 38 uur). Het doel hiervan was om het beschikbare werk over meer mensen te verdelen en zo de (jeugd)werkloosheid te bestrijden. [[1](#)]
3. **Rol van de overheid:** Het kabinet deed een stap terug en beloofde niet langer te interveniëren in de loonvorming; de verantwoordelijkheid hiervoor kwam weer volledig bij de sociale partners te liggen.

Volume ambtenaren

Historische ontwikkeling (1980-heden)

- **Jaren 1980 en 1990 (Rijksambtenaren):** Rond 1980 telde de rijksoverheid zo'n 143.900 rijksambtenaren (en groeide licht naar circa 151.000 in 1985). In latere decennia vonden diverse reorganisaties plaats. [[1](#)]
- **Jaren 2010 (Inkrimping):** Tussen 2010 en 2015 kromp de totale overheid sterk door bezuinigingen (het aantal ambtenaren daalde in die periode met zo'n 65.000 naar ongeveer 915.000 in de brede overheid/publieke sfeer). [[1](#)]
- **Jaren 2018-2024 (Sterke groei):** Sinds ongeveer 2018 is het aantal banen bij de overheid weer fors toegenomen.
- Het openbaar bestuur groeide tussen 2015 en 2024 met zo'n 110.000 voltijdbanen (FTE), wat neerkomt op een stijging van ongeveer 38%.

- De rijksoverheid en gemeenten lieten de grootste stijging zien (het Rijk groeide met ruim 40.000–48.000 FTE, gemeenten met circa 45.000 FTE).
- Binnen het Rijk groeiden vooral de onderdelen beleid, ondersteuning en inspectie hard. [[1](#), [2](#)]

Huidige omvang

- Bij de totale overheid (inclusief gemeenten, Rijk, politie en overige overheidsorganisaties) werken inmiddels ruim **485.000 tot meer dan 850.000 personen** (afhankelijk van of onderwijs, zorg en semipublieke sector wel of niet worden meegeteld). Ongeveer 12% van de werkzame beroepsbevolking in Nederland is werkzaam in de publieke sector. [[1](#), [2](#), [3](#)]
Gedetailleerde cijfers per overheidslaag kun je raadplegen via het platform [Kennis van de overheid](#) of via de historische datasets van het [Centraal Bureau voor de Statistiek \(CBS\)](#). [[1](#)]

Welfare re-stated

pag 264

Cottam, H, Radical Help, How we can remake the relationships between us and revolutionise the welfare state, Rotterdam, mei 2021. [Management Boek](#).

A

Elk van de experimenten in dit boek kan worden gezien als een reactie op het falen van overheidsinstanties om verandering van bovenaf af te dwingen. Dit falen werkt desoriënterend voor degenen die binnen de staats- en publieke systemen werken. Ze voelen zich ontredder en machteloos wanneer hun bevelen niet langer effect sorteren. Het is alsof ze – beroofd van hun vertrouwde instrumentarium – het gevoel hebben geen alternatieven meer te kunnen creëren; ze kunnen slechts de nasleep ervan in goede banen leiden. Of het nu gaat om het subsidiëren van lonen wanneer het bedrijfsleven weigert een leefbaar loon te betalen, of om het opvangen van de gevolgen in ons dagelijks leven met beloftes van nog meer voorzieningen: ze worden, kortom, degenen die het onvermijdelijke een menselijk gezicht geven.

B

Wie de staat dient, kiest voor die roeping niet omdat men het onvermijdelijke wil beheren, maar vanuit een geloof in het publieke leven en in dienstbaarheid. Ik stel een nieuwe, actieve rol voor. De staat moet op zoek gaan naar alternatieve modellen en deze ondersteunen. Hij moet ruimte en financiering bieden voor verdere experimenten en de nog altijd aanzienlijke overheidsmiddelen investeren in initiatieven die aansluiten bij de nieuwe visie en principes. Elk van de experimenten in dit boek kwam tot stand dankzij de steun van politici en ambtenaren die overheidsgeld vrijmaakten; hierdoor konden vervolgens ook middelen worden aangetrokken van het bedrijfsleven, deelnemers en filantropen.

C

Dit is een beproefd model. Van ruimtevaart tot internet: de overheid heeft de basisvoorwaarden geschapen voor veranderingen op het gebied van economie, technologie en onderzoek. Op dezelfde manier kan en moet de overheid de voorwaarden scheppen voor investeringen in maatschappelijk vermogen.

D

De rol van de overheid kan niet langer bestaan uit het simpelweg bedienen van de mechanische machtshefbomen. In plaats daarvan moet de overheid optreden als een hoofdtuinman: het ontwerp uitzetten, planten, verzorgen, koesteren en – waar nodig – onkruid wieden.

Voor transities zijn voorbeelden nodig die navolging verdienen, verhalen die inspireren, organisaties die het werk mogelijk maken, leiderschap en nieuwe financieringskaders. Maar bovenal draait het bij transities om mensen, en deze transitie – deze manier van denken, werken en zijn – spreekt de meesten van ons aan.